

QISSA JANRIGA OID BO‘LGAN ASARLAR TAHLILIGA INNOVATSION YONDASHUV (CH. AYTMATOVNING “OQ KEMA” QISSASI ASOSIDA)

Otayeva Nafisa,
ToshDO‘TAU magistranti

Annotatsiya. Ushbu maqolada kompyuter va kompyuter texnologiyalari yanada taraqqiy etayotgan bir davrda adabiyotning o'ziga xos janri hisoblangan qissa janri va uning tahlili xususida fikr yuritimiz. Maqola obyekt sifatida Chingiz Aytmatovning "Oq kema" qissasi tanlangan bo'lib, uning innovatsion tahlilga asoslangan jihati ilmiy-nazariy nuqtayi nazardan ochib beriladi.

Kalit so'zlar: badiiy mahorat, qissa tahlili, zamonaviy texnologiyalar, muallif, "Oq kema".

Abstract. In this article, we will think about the short story genre and its analysis, which is considered a unique genre of literature at a time when computers and computer technologies are developing even more. Chingiz Aytmatov's work "The White Ship" is chosen as the object of the article, and its aspect based on innovative analysis is revealed from a scientific and theoretical point of view.

Keywords: artistic skill, narrative analysis, modern technologies, author, "White Ship".

Абстрактный. В этой статье мы подумаем о жанре рассказа и его анализе, который считается уникальным жанром литературы в то время, когда компьютеры и компьютерные технологии развиваются еще больше. Объектом статьи выбран рассказ Чингиза Айтматова «Белый корабль», и на основе новаторского анализа раскрывается его аспект с научно-теоретической точки зрения.

Ключевые слова: художественное мастерство, нарративный анализ, современные технологии, автор, «Белый корабль».

Barchamizga ma'lumki, bugungi kompyuter va kompyuter texnologiyalarining rivojlanishi ta'lim sohasiga ham o'z ta'sirini o'tkazmay qolmayapti. Ta'limga zamonaviy yondashuv, dars o'tish jarayonining innovatsion tahlil asosida olib borilishi ushbu yo'nalishning yanada taraqqiy etishiga xizmat qiladi, desak aslo mubolag'a bo'lmaydi. Bizning ushbu maqolamiz ham bevosita zamonaviy ta'lim tizimida qissa janrini o'qitish hamda uning tahlilini zamonaviy uslublar asosida olib borish xususida bo'lib, obyekt sifatida jahon adabiyotining taniqli vakili Chingiz Aytmatovning "Oq kema" asari tanlab olindi[Ziyouz.com].

Ma'lumki, an'anaviy tahlil usullari xarakterni o'rganish, syujet tahlili va tematik izlanish kabi jihatlarni qamrab olsa-da, innovatsion yondashuvlar qissaning o'ziga xos shakli haqida yangi qirralar va chuqurroq tushunchalarni taklif qilishi mumkin. Ularga misol sifatida quyidagilarni keltirib o'tishimiz mumkin[Wikipedia.org]:

1. Raqamli gumanitar fanlar va hisoblash uslubini texnologik vositalar orqali amalga oshirish. U quyidagi bosqichlarni o'z ichiga oladi:

- *matnni tanlab olish va mavzularni modellashtirish: ushbu jarayonda matn mavzusi ochiqlanadi hamda uning tahlili amalga oshiriladi;*

- *tarmoq tahlili: hikoyani shakllantiradigan aloqalar va ierarxiyalarni tasavvur qilib, qahramonlar, joylar yoki hatto obyektlar o'rtasidagi munosabatlarni xaritasi shakllantiriladi, masalan(qisqacha tahlil asosida ko`rsatildi):*

Asar nomi va muallifi	“Oq kema”, Chingiz Aytmatov
Asar qahramonlari	Mo`min chol, bola, O`razqul va hokazo
Asardagi simvollar	Kiyik, kema, baliq

2. Fazoviy va geografik tahlil:

* Xaritalash va GIS vositalari asosida qissaning tasavvuriy ko`rinishlarini yaratish: ArcGIS yoki Google Earth kabi vositalar yordamida qissani sozlash va qahramonlarning harakatlarini kuzatib borish ushbu tahlil turiga kiradi va bu bevosita texnologik vositalar orqali amalga oshiriladi. Bu joyning ramziy ahamiyatini va qissaning geografik tuzilishini ochib berishi mumkin. Qissaning sun'iy intellekt asosida yaratilgan taxminiy suratini quyidagicha aks ettirish mumkin[Imagine AI art]:

* Personajlar va tabiat o'rtasidagi munosabatlarni o'rganish: ushbu yo`nalishda qahramonlarning shaxsiyatlari va tajribalarini qanday shakllantirish mumkinligini tahlil qilish mumkin.

Fanlararo yondashuvlar ham qissa janrining innovatsion tahlilining tadqiqiga yordam beruvchi yo`nalish sanaladi. Qissaning umumiy syujetiga va qahramonlarga ta'sir qiluvchi ijtimoiy, siyosiy va iqtisodiy omillarni hisobga olgan holda tarixiy va madaniy kontekstda tahlil qilish jarayoni orqali o`qitish jarayonini umumiy qamrovda amalga oshirish mumkin. Psixologiya yoki psixoanaliz obyektivi orqali qahramonlarning ichki hayoti va motivlarining tadqiqi ushbu yo`nalishga xos tahlil

sanaladi. Antropologik va sotsiologik nuqtai nazarlar qissaning ijtimoiy tuzilmalar, madaniy amaliyotlar va jamiyatdagi kuch dinamikasi tasviriga doir mulohazalarni aks ettiradi.

Multimodal tahlil raqamlashtirish jarayonida o‘quvchilar bilan ishlashda bevosita amalga oshirilishi lozim bo‘lgan tahlil sanaladi. Ushbu tahlil ikki guruhdan iborat:

Vizual va audio elementlar

Film va televideniye moslashuvi

Vizual va audio elementlar: Agar qissa illyustratsiyalar, fotosuratlar yoki audioelementlarni orqali tahlil qilinadigan bo‘lsa, ular orqali qissaning umumiy mazmunini yaratishga harakat qilish mumkin.

Film va televidenie moslashuvlari: Qissani film yoki televizion moslashuvlar bilan solishtirish, qissaning turli ommaviy axborot vositalarida qanday tarjima qilinganini va ma‘no yoki talqindagi mumkin bo‘lgan o‘zgarishlarni o‘rganish ham bugungi zamonaviy tahlillardan biri sanaladi.

Xulosa sifatida aytishimiz mumkinki, ushbu innovatsion yondashuvlarni qo‘llash orqali biz an‘anaviy adabiy tahlildan chetga chiqishimiz va qissa haqida hikoya qilishning murakkab va ko‘p qirrali shakli sifatida yanada boyroq tushunchaga ega bo‘lishimiz mumkin. Ushbu usullar kashfiyot uchun yangi yo‘llarni ochib beradi, bu bizga ma‘noning xilma-xil qatlamlarini va ushbu jozibali qissalarning doimiy dolzarbligini baholashga imkon beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. An online collection of Aitmatov's works (in Russian)
2. Aytmatov Ch. “Oq kema”. Ziyouz materiallari asosida.
3. Dolimov S., Ubaydullaev H., Ahmedov Q. Adabiyot o‘qitish metodikasi, -T.: «O‘qituvchi», 1967.
4. Iraj Bashiri. Chingiz Aitmatov's Corner: Stories by Chingiz Aitmatov and Iraj Bashiri's articles about the writer (in English)
5. Yo‘ldoshev Q., Madayev O., Abdurazzoqov A. Adabiyot o‘qitish metodikasi. -T.: «Universitet», 1994.
6. Zunnunov A., Hotamov N., Ibrohimov A., Esonov J. Adabiyot o‘qitish metodikasi. -T.: «O‘qituvchi», 1992.

7. Богданова О. Ю., Леонов С. А., Чертов В. Ф. Методика преподавания литературы (учебник). Москва: "Асадема", 2004.
8. Голубков В. В. Методика преподавания литературы. –Москва: Госучпедиз, 1962. С. 7.
9. www.wikipedia.org
10. www.fayllar.org
11. www.kitobdunyosi.com
12. www.google.com

